

ISSN 2149-9845

E-ISSN 2636-7807

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı 8 / Number 8

İzmir - 2019

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 8 • Aralık/December 2019 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Mehmet BAHÇEKAPILI

Editörler / Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVINÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) Hülya HACİSMAİLOĞLU (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Recep KAYMAKÇAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhiddin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)	Samet YAĞCI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI - Safnaz ASRİ

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 29.12.2019

İNDEKSLER

Satan, A. (2019). *Cumhuriyet'in İlk Kùltür Müdürü Mübarek Galib Eldem: Küre-i Arzda Nüfus-ı İslam Adlı Eseri ve Makaleleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 134 s.

Yasin ÖZDEMİR*
E-mail: yasin135@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-2383-3921>

Koca Hüsrev Paşa (ö. 1855)'nin çocuğı olmamıştı. Satın aldığı köle çocukları özel olarak yetiştirir ve devlet hizmetine sokardı. Osmanlı yönetiminin temellerinden "gulâm sistemi"nin son büyük temsilcisiydi. Yetiştirdiğı kölelerle padişah kızlarını evlendirir, düğün masraflarını kendisi karşılardı. Kölelerinden otuz kadarı paşa olmuş, çoğı devlet hizmetinde üstün başarı göstermiştir (İnalçık, 1999). Hüsrev Paşa II. Mahmut devrinde kaptan-ı derya olarak görev yaparken Sakız Adası'nda çıkan isyandan sonra İstanbul'a getirilen Rum esirler içinden satın aldığı ve özel olarak ilgilendiğı bir çocuğı İbrahim Edhem (1818-1893) ismi verilir. Paşa, İbrahim Edhem ve diğeri üç çocuğı (Abdüllatif, Ahmed, Hüseyin) masrafları kendisine ait olmak üzere Fransa'da okutmaya karar verir. Padişah iradesiyle 1829'da Fransa'ya yollanan dört çocuk, Osmanlı İmparatorluğu tarafından Avrupa'ya tahsil için gönderilen ilk öğrenci grubunu teşkil eder. Bu esnada İbrahim Edhem dokuz on yaşlarındadır. Paris Maden Okulu'nu (École des Mines) birincilikle bitirerek memleketine dönen İbrahim Edhem miralaylık, başmühendislik, mabeyn ferikliği, vezirlik, hariciye ve dâhiliye nazırlığı, Berlin ve Viyana sefirlikleri, Şura-yı Devlet reisliği, sadrazamlık makamlarında/rütbelerinde bulunur (2019, ss. 10-12). İbrahim Edhem Paşa'nın üç oğı Osmanlı-Türk kültür dünyasında önemli roller oynamıştır: İsmail Galib (1848-1895), Osman Hamdi Bey (1842-1910) ve Halil Edhem Eldem (1861-1938). İsmail Galib Bey'in iki çocuğundan birisi olan Mübarek Galib (1871-1938) Süleymaniye'de bulunan Abdi Kâmil Efendi Mektebi'nde tahsil hayatına başlamış, orta ve yüksek öğrenimine Berlin, Namur, Liège, Brüksel şehirlerinde devam etmiştir. Hariciye Nezareti, Düün-ı Umûmiye, Anadolu Osmanlı Demiryolları Kumpanyası, Osmanlı İttihat Mektepleri, Şehremaneti İhsâiyat (istatistik) Kalemî kurumlarında çeşitli pozisyonlarda görev yapmıştır. Milli Mücadele'de Ankara'ya geçer. TBMM Hükümeti Maarif Vekâleti Hars Dairesi Baş Müdürü olur. Cumhuriyet'in ilanından sonra Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti azalığı, Müzeler Dairesi Asar-ı Atika Şubesi Müdürlüğü, Eskişehir Lisesi Fransızca ve Almanca muallimliği, Adalet Bakanlığında mütercimlik görevleri yapar. Neşredilmiş dört kitabı, Türkçe ve Fransızca olmak üzere çeşitli makaleleri vardır.

---

* Araş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü

Mübarek Galib Eldem, Şakir Paşa'nın (1838 – 1899) kızı Munise Hanım ile evlenir. Galib, Memduh, Hüsrev, Roksan ve İskender isimlerinde dört erkek, bir kız evladı olur. Ailenin tek kızı Roksan Hanım, Hilmi Abas ile evlenerek Hiram adında bir erkek evlat sahibi olmuştur: Hiram Abas, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ilk sivil müsteşar yardımcısıdır ve bir suikast sonucu 1990'da şehit edilmiştir.

Bu tanıtım yazısının konusu olan eser, Mübarek Galib Eldem'e ait *Küre-i Arzda Nüfus-ı İslam* adlı kitabın ve muhtelif makalelerin günümüz Türkçesine aktarılmış hali veya Fransızcadan tercümelerinin derlemesi olup 2019 yılında Marmara Üniversitesi Yayınevi tarafından neşredilmiş bir çalışmadır. Ayrıca eseri yayına hazırlayan Ali Satan tarafından kaleme alınmış bir Mübarek Galib biyografisi, "XX. Yüzyılda Müslüman Nüfusunda Değişim: Sömürgeci Bağımsızlığa" başlığı altında 20. yüzyılın sonuna kadar dünya üzerinde İslam nüfusunun değişimini ele alan bir bölüm ve Mübarek Galib'e ait fotoğraf ve belgeler yer almaktadır.

Küre-i Arzda Nüfus-ı İslam: Vesaike Müstenid İstatistikler adlı kitap, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Maarif Vekâleti Hars Müdürü Mübarek Galib tarafından hazırlanmış ve Maarif Vekâleti Neşriyatı olarak 1339/1922-23 yılında İstanbul'da, Matbaa-i Amire'de basılarak yayımlanmıştır. Osmanlı coğrafyası için kullanılan Osmanlı kaynakları istisna olmak üzere, çalışmanın tamamen Batılı kaynaklar kullandığı görülmektedir. Dünya üzerindeki Müslümanların tespit edilebildiği ölçüde son nüfus miktarları ve genel nüfusa oranları bölge bölge verilmiş, bunun yanında tespit edilebildiği kadarıyla kronolojik olarak geriye doğru nüfus miktarları, nüfus artış hızı, mezhepsel dağılım ve veri noksanlarına işaret edilmiştir. TBMM Hükümeti'nin 1920'lerin başında tüm dünya üzerindeki Müslümanların demografik yapısına dair böyle bir araştırma ve neşir yaptırması, yüksek olasılıkla hilafet kurumunun durumuyla ilişkili görünmektedir. Ali Satan'a göre eserin TBMM Hükümeti Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmış olması, dünya Müslümanlarının miktarı ve durumunun o günkü Ankara için önemli olduğunu göstermektedir; 1923 yılı Türkiye'sinde TBMM'nin seçtiği Halife Abdülmecid Efendi, İstanbul'da bulunmaktadır ve Ankara, İslam dünyası ile çok yakından ilgilenmektedir.

"Ankara'nın Evleri", "Menteşe Oğulları Devrine Ait Bazı Kabir Taşları", "İki İlhanlı Parası Hakkında Birkaç Kelime", "Mehdi'ye Ait Gümüş Bir Para", "Süslemeli Türk Paralarına Dair Açıklama" ve "Milet ve Didima" başlıklı altı makale farklı ve oldukça spesifik konular üzerine olup Mübarek Galib Eldem'in ilgi alanlarını yansıtmaktadır. *Muallimler Birliği*, *Türkiyat Mecmuası*, *Nümizmatik Dergisi* (Belçika Kraliyet Nümizmatik Topluluğu), *Türk Yurdu* dergilerinde neşredilmiş makaleler ilk kez bir araya getirilmiş, Belçika'da Fransızca olarak yayımlanmış olanlar da ilk kez Türkçe okura sunulmuştur.

Çalışma, Ali Satan'ın ifadesiyle "meşhur ailenin meçhul ferdi" olan Mübarek Galib Eldem'le ilgili ilk kez ortaya konan biyografik bilgi, evrak ve fotoğraf içermektedir. Bu yayın sayesinde *Küre-i Arzda Nüfus-ı İslam* kitabı ve farklı tarihlerde değişik mecralarda

neşredilmiş diğer makaleler Osmanlı Türkçesi veya Fransızca okuma imkânı olmayan ilgili araştırmacılar için kolayca erişilebilir ve okunabilir kılınmıştır. Marmara Üniversitesi Yayınevi'nin bu eser için matbaa baskısı yerine internet ortamında açığı erişim dijital yayını tercih etmiş olduğu da özellikle belirtilmelidir ki bu yöntemin tasarruf ve kolay erişim¹ yönünün altı çizilmelidir.

Kaynakça:

İnalçık, H. (1999). Hüsrev Paşa, Koca. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde. C. 19, ss. 41-45.

Osman Hamdi Bey: Bir Osmanlı Aydını. (2019). İstanbul: Pera Müzesi.

Ayten A., Koç M., Tınaz N., Doğan M.A.(2016). *Religious-Spiritual Counselling & Care.* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 376 s.

Emre Altıntaş*

E-mail: edepياهو85@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5911-9378>

Manevi danışmanlık ve rehberlik dünyada uzun zamandan beri üzerinde tartışılan ve değişik branşlarda pratiğe aktarılan önemli bir konudur. Ülkemizin gündemine girişi oldukça geç olan bu alanla ilgili çalışmalar yabancı literatürde kapsamlı bir külliyat oluşturacak düzeye gelmiş durumdadır. Türkiye'de ise başlangıç aşamasındadır.

Ülkemizde manevi danışmanlık meselesine dikkat çekmek amacıyla 7-10 Nisan 2016 tarihleri arasında Değerler Eğitimi Merkezi öncülüğünde İstanbul'da 1. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi düzenlenmiştir. Alanında ilk olması ve ihatalı kapsamı nedeniyle oldukça önemli bir boşluğu dolduran bu kongrenin ikincisi 22-24 Kasım 2018 tarihleri arasında yine Değerler Eğitimi Merkezi tarafından İstanbul'da düzenlenmiştir. Birinci kongrede sunulan tebliğler, Değerler Eğitimi Merkezi tarafından yayımlanmıştır. Türkçe tebliğler ayrı iki cilt, İngilizce tebliğler ayrı bir tek cilt halinde ve

---

¹ Esere ulaşmak için bağlantı: <http://katalog.marmara.edu.tr/muyayinevi/YN863.pdf>.

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı.